Euroopan parlamentti
2019-2024

Ulkoasiainvaliokunta

2023/2108(INI)

2.10.2023

MIETINTÖLUONNOS

EU:n kannan muodostamisesta yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevaan oikeudellisesti sitovaan YK:n välineeseen, erityisesti oikeussuojakeinojen saatavuuden ja uhrien suojelun osalta
(2023/2108(INI))

Ulkoasiainvaliokunta

Esittelijä: Heidi Hautala

PR_INI

SISÄLTÖ

Sivu

EUROOPAN PARLAMENTIN PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS 3

PERUSTELUT 10

EUROOPAN PARLAMENTIN PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS

EU:n kannan muodostamisesta yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevaan oikeudellisesti sitovaan YK:n välineeseen, erityisesti oikeussuojakeinojen saatavuuden ja uhrien suojelun osalta
(2023/2108(INI))

Euroopan parlamentti, joka

– ottaa huomioon Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2, 3, 8, 21 ja 23 artiklan,

– ottaa huomioon 16. kesäkuuta 2011 annetussa YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmassa 17/4 hyväksytyt yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat YK:n ohjaavat periaatteet,

– ottaa huomioon 26. kesäkuuta 2014 annetun YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 26/9,

– ottaa huomioon avoimen hallitustenvälisen työryhmän puheenjohtajan ja raportoijan 31. heinäkuuta 2023 jakaman oikeudellisesti sitovan välineen päivitetyn luonnoksen,

– ottaa huomioon 28. heinäkuuta 2022 annetun YK:n yleiskokouksen päätöslauselman 76/300 ihmisoikeudesta puhtaaseen, terveelliseen ja kestävään ympäristöön,

– ottaa huomioon 7. maaliskuuta 2023 annetun Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien toimikunnan päätöslauselman yritystoiminnasta ja ihmisoikeuksista Afrikassa,

– ottaa huomioon yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien alan oikeussuojakeinojen saatavuuden parantamista koskevan 10. huhtikuuta 2017 annetun Euroopan unionin perusoikeusviraston lausunnon ”Improving access to remedy in the area of business and human rights at EU level”[1] ja yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia sekä oikeussuojakeinojen saatavuutta koskevan 6. lokakuuta 2020 annetun perusoikeusviraston raportin ”Business and Human Rights – Access to Remedy”[2],

– ottaa huomioon 20. helmikuuta 2023 hyväksytyt neuvoston päätelmät EU:n prioriteeteista YK:n ihmisoikeusfoorumeilla vuonna 2023,

– ottaa huomioon 25. lokakuuta 2016 antamansa päätöslauselman yritysten vastuusta kolmansissa maissa tehdyistä vakavista ihmisoikeusrikkomuksista[3],

[1] Euroopan unionin perusoikeusvirasto, ”Improving access to remedy in the area of business and human rights at the EU level”, 2017.
[2] Euroopan unionin perusoikeusvirasto, ”Business And Human Rights – Access To Remedy”, 2020.
[3] EUVL C 215, 19.6.2018, s. 125.

– ottaa huomioon 4. lokakuuta 2018 antamansa päätöslauselman EU:n osallistumisesta monikansallisten yhtiöiden ja muiden rajat ylittävää toimintaa harjoittavien liikeyritysten vastuuta ihmisoikeuksista koskevan sitovan YK:n välineen laatimiseen[4],

– ottaa huomioon 18. tammikuuta 2023 antamansa päätöslauselman ihmisoikeuksista ja demokratiasta maailmassa ja Euroopan unionin toiminnasta tällä alalla – vuosikertomus 2022[5] sekä aiemmat päätöslauselmansa aiemmista vuosikertomuksista,

– ottaa huomioon työjärjestyksen 54 artiklan,

– ottaa huomioon kehitysvaliokunnan lausunnon,

– ottaa huomioon ulkoasiainvaliokunnan mietinnön (A9-0000/2023),

A. ottaa huomioon, että yhtiöt ovat merkittäviä toimijoita talouden globalisaatiossa, finanssipalveluissa ja kansainvälisessä kaupassa ja että niiden edellytetään noudattavan kaikkia sovellettavia lakeja ja kansainvälisiä sopimuksia sekä kunnioittavan ihmisoikeuksia; ottaa huomioon, että liikeyritykset voivat aiheuttaa tai edistää haitallisia vaikutuksia ihmisoikeuksiin ja ympäristöön tai olla suoraan yhteydessä niihin; ottaa huomioon, että yhtiöillä voi myös olla merkittävä rooli ihmisoikeuksien, ympäristönormien ja yritysten vastuun edistämisessä;

B. ottaa huomioon, että yritysten väärinkäytösten uhreilla on useita ja päällekkäisiä esteitä oikeussuojakeinojen saatavuudelle; ottaa huomioon, että monikansallisten yhtiöiden ihmisoikeusloukkausten rankaisemattomuutta ei juurikaan käsitellä, koska vankka ja kattava sääntelykehys puuttuu ja sääntely ei ole yhdenmukaista maailmanlaajuisella ja alueellisella tasolla;

C. ottaa huomioon, että YK:n ihmisoikeusneuvosto hyväksyi vuonna 2014 päätöslauselman 26/9, jolla perustettiin avoin hallitustenvälinen työryhmä, jonka tehtävänä on laatia oikeudellisesti sitova kansainvälinen väline, jolla säännellään kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön puitteissa monikansallisten yhtiöiden ja muiden liikeyritysten toimia;

D. ottaa huomioon, että avoin hallitustenvälinen työryhmä, jonka puheenjohtajana Ecuador on toiminut alusta lähtien, on tähän mennessä järjestänyt kahdeksan istuntoa sekä useita alueellisia ja muita kuulemisia sidosryhmien, myös kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin, kanssa; ottaa huomioon, että puheenjohtaja jakoi heinäkuussa 2023 välineen päivitetyn luonnoksen ennen avoimen hallitustenvälisen työryhmän yhdeksättä kokousta, joka on määrä pitää 23.–27. lokakuuta 2023;

E. ottaa huomioon, että avoimen hallitustenvälisen työryhmän työtä koskeva EU:n ja jäsenvaltioiden kanta on kehittynyt marginaalisesti; ottaa huomioon, että koska neuvotteluvaltuutusta ei ollut, EU:n edustaja on osallistunut avoimen hallitustenvälisen työryhmän kokouksiin vain tarkkailijana ja ottanut osaa ainoastaan yleisiin lausumiin;

F. ottaa huomioon, että myöhemmin EU:n jäsenvaltioiden kanta on vähitellen kehittynyt ja

[4] EUVL C 11, 13.1.2020, s. 36.
[5] EUVL C 214, 16.6.2023, s. 77.

useat niistä ovat osallistuneet aktiivisesti avoimen hallitustenvälisen työryhmän viimeisimpiin istuntoihin; ottaa huomioon, että Ranska ja Portugali ovat liittyneet puheenjohtajan tukiryhmään ja avustaneet puheenjohtajaa alueellisten ryhmittymien esittämien yhteisymmärrykseen perustuvien ehdotusten kehittämisessä; ottaa huomioon, että neuvosto totesi päätelmissään EU:n prioriteeteista ihmisoikeusfoorumeilla vuonna 2023 olevansa sitoutunut osallistumaan aktiivisesti YK:n keskusteluihin oikeudellisesti sitovasta välineestä ja ilmaisi olevansa valmis tekemään yhteistyötä avoimen hallitustenvälisen työryhmän puheenjohtajan ja puheenjohtajan tukiryhmän kanssa, jotta voidaan tutkia yhteisymmärrykseen perustuvaa välinettä, ”jolla voidaan tehokkaasti parantaa uhrien suojelua ja luoda maailmanlaajuisesti tasapuoliset toimintaedellytykset”;

G. ottaa huomioon, että parlamentti on johdonmukaisesti tukenut YK:n keskusteluja oikeudellisesti sitovasta välineestä muun muassa antamalla useita päätöslauselmia, joissa kehotetaan EU:ta ja jäsenvaltioita osallistumaan rakentavasti neuvotteluihin;

H. ottaa huomioon, että EU on viime vuosina käynnistänyt useita lainsäädäntöaloitteita, joilla pyritään sääntelemään liiketoimintaa ihmisoikeuksien sekä ympäristöön ja ilmastoon liittyvien velvoitteiden osalta;

I. ottaa huomioon, että useat EU:n jäsenvaltiot ovat äskettäin hyväksyneet huolellisuusvelvoitetta koskevaa sitovaa lainsäädäntöä ja että useat muut jäsenvaltiot taas harkitsevat esimerkin seuraamista;

J. ottaa huomioon, että yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia sääntelyaloitteita, myös lainsäädäntöä, on hyväksytty tai niistä keskustellaan EU:n ulkopuolisissa maissa;

Yleisiä huomioita ja yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen kehys

1. korostaa, että ihmisoikeuksien toteutumisen yleinen maailmanlaajuinen taso riippuu väistämättä yhtiöiden toimintatavoista, kun otetaan huomioon globalisaation nykyinen laajuus sekä liiketoiminnan ja arvoketjujen kansainvälistyminen;

2. kannattaa voimakkaasti vastuullista yritystoimintaa koskevien kansainvälisten normien täysimääräistä täytäntöönpanoa EU:ssa ja sen ulkopuolella, jotta voidaan täydentää ja vahvistaa yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien YK:n ohjaavien periaatteiden täytäntöönpanoa;

3. korostaa, että pelkästään vapaaehtoisuuteen perustuva yritysten yhteiskuntavastuu saattaa aiheuttaa markkinoiden vääristymistä ja epäreilua kilpailua yrityksille, jotka päättävät noudattaa kansainvälisiä normeja tai joihin sovelletaan kansallisia tai alueellisia velvoitteita; pitää siksi myönteisenä, että normatiivisessa kehityksessä ollaan nykyisin siirtymässä ei-sitovista aloitteista sitoviin normeihin;

4. korostaa, että on tärkeää poistaa lainsäädännön ja sääntelyn porsaanreiät, joita monikansalliset yhtiöt ja sijoittajat hyödyntävät ihmisoikeuksien ja ympäristön kustannuksella;

5. panee huolestuneena merkille, että uhrien oikeussuojan saatavuudessa on edelleen monia menettelyyn liittyviä, aineellisia ja käytännön esteitä, mukaan lukien vaikeudet

toimivaltaisen tuomioistuimen tunnistamisessa, oikeudenkäyttöä koskeviin normeihin liittyvät esteet, lyhyet lakisääteiset vanhentumisajat, liiallinen näyttötaakka, ”corporate veil” -ongelmasta (yritys itsenäisenä oikeushenkilönä) johtuva rajallinen vastuu, vaikeudet oikeudellisen edustuksen ja tietojen saatavuudessa sekä kantajien ja vastaajien välinen muunlainen eriarvoisuus;

6. kannattaa voimakkaasti YK:ssa avoimen hallitustenvälisen työryhmän avulla tehtävää työtä välineen kehittämiseksi; toteaa arvostavansa Ecuadorista kotoisin olevien peräkkäisten puheenjohtajien työtä tämän monimutkaisen työn ohjaamisessa ja pitää myönteisenä puheenjohtajan tukiryhmän tukiroolia;

7. kehottaa avoimen hallitustenvälisen työryhmän puheenjohtajaa ja YK:n jäsenvaltioita varmistamaan, että neuvottelut käydään avoimesti ja että kaikki sidosryhmät, mukaan lukien kansalaisyhteiskunta, ammattiliitot ja yksityinen sektori, osallistuvat mielekkäällä tavalla; korostaa lisäksi, että on tärkeää varmistaa kaikkien alueiden aktiivinen osallistuminen, jotta voidaan kehittää tehokas väline, jossa otetaan huomioon ihmisoikeuksiin vaikuttavien oikeudellisten, taloudellisten ja poliittisten realiteettien maailmanlaajuinen monimuotoisuus ja joka perustuu kansallisella ja alueellisella tasolla toteutettuihin parhaisiin käytäntöihin; kannustaa alueellisia ihmisoikeusjärjestöjä ja talouselämän järjestöjä auttamaan tämän yleisen osallistumisen helpottamisessa;

EU:n ja jäsenvaltioiden osallistuminen YK:n prosessiin

8. muistuttaa, että EU on sitoutunut perussopimusten nojalla edistämään ihmisoikeuksia maailmanlaajuisesti ja YK:n monenvälisiä ratkaisuja yhteisiin ongelmiin, mutta tämä ei vielä ilmene sen osallistumisessa avoimeen hallitustenväliseen työryhmään;

9. toteaa, että avoin hallitustenvälinen työryhmä on ainoa maailmanlaajuinen ja monenvälinen foorumi, jossa keskustellaan yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevista pakollisista säännöistä, ja katsoo sen vuoksi, että EU:n aktiivinen osallistuminen tähän prosessiin on olennaisen tärkeää;

10. korostaa, että uusimmassa yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevassa EU:n tason normatiivisessa kehityksessä ei ole juurikaan käsitelty oikeussuojan saatavuutta ja uhrien oikeuksia, jotka ovat keskeisen ihmisoikeussopimuksen, oikeudellisesti sitovan välineen, ytimessä; korostaa tässä yhteydessä molempien eri tasoilla toimivien normatiivisten toimintalinjojen toisiaan täydentävää luonnetta, tavoitteita ja soveltamisalaa;

11. katsoo, että EU:n olisi osallistuttava aktiivisesti käynnissä oleviin neuvotteluihin, jotta voidaan erityisesti kehittää edelleen oikeudellisesti sitovan välineen luonnosta ja samalla keskittyä yritystoimintaan liittyvien väärinkäytösten uhreihin, poistaa oikeuden toteutumisen ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen esteitä sekä tehostaa yhteistyötä hyödyntämällä kansainvälisiä näkökulmia ja parhaita käytäntöjä; katsoo, että osallistuminen myötävaikuttaisi viime kädessä ihmisoikeuksien toteutumisen ja sen valvonnan parantamisen varmistamiseen kansainvälisesti ja edistäisi samalla kansainvälisesti tasapuolisia toimintaedellytyksiä ja tarjoaisi maailmanlaajuisen välineen, jota kannatetaan laajalti ja jonka ratifioivat valtiot kaikilla alueilla, muun muassa Euroopassa, ja jolla on edelleen merkitystä, kun otetaan huomioon jatkuvasti kehittyvät yritystoimintaan liittyvät ihmisoikeusuhkat;

12. pitää myönteisenä neuvoston lupausta, että EU vahvistaa sitoutumistaan ja osallistuu aktiivisesti avoimeen hallitustenväliseen työryhmään; katsoo kuitenkin, että ainoa mielekäs ja konkreettinen tapa pitää tämä lupaus on EU:n neuvotteluvaltuutuksen hyväksyminen; kehottaa siksi komissiota suosittamaan, että neuvosto hyväksyy mahdollisimman pian kunnianhimoisen neuvotteluvaltuutuksen, jotta EU voi osallistua aktiivisesti neuvotteluihin jo pitkälle kehittyneen tulevan oikeudellisesti sitovan välineen muokkaamiseksi;

13. kehottaa jäsenvaltioita tällä välin koordinoimaan kantojaan ennen neuvotteluja, jotta voidaan puolustaa vahvaa, yhteistä ja selkeää EU:n kantaa; odottaa, että Euroopan ulkosuhdehallinto ja komissio ja erityisesti Genevessä sijaitseva EU:n edustusto YK:ssa toimivat ennakoivasti ja rakentavasti tässä prosessissa;

14. kehottaa komissiota, Euroopan ulkosuhdehallintoa ja jäsenvaltioita olemaan ennakoivasti yhteydessä kaikkiin kumppanimaihin ja asettamaan asian painopisteeksi vuoropuheluissaan EU:n ulkopuolisten maiden ja alueellisten järjestöjen kanssa;

Oikeudellisesti sitovaa välinettä koskevan EU:n kannan osatekijät

15. suhtautuu myönteisesti heinäkuussa 2023 julkaistuun oikeudellisesti sitovan välineen päivitettyyn luonnoksen ja katsoo, että se tarjoaa vankan ja lupaavan perustan neuvottelujen edistämiselle, mutta toteaa myös, että siihen on tehtävä parannuksia;

16. katsoo, että oikeudellisesti sitova väline olisi johdonmukainen EU:n tasolla käynnissä olevan normatiivisen kehityksen kanssa ja täydentäisi sitä ja edistäisi näin johdonmukaisemman maailmanlaajuisen yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevan oikeudellisen kehyksen perustamista;

17. kannattaa soveltamisalaltaan laajaa oikeudellisesti sitovaa välinettä, jonka on tarkoitus kattaa kaikki liikeyritykset, myös valtioiden rajat ylittävä liiketoiminta ja valtion omistamat yritykset; katsoo, että se, että osapuolina oleville valtioille annettaisiin joustovaraa erotella kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti, miten liikeyritykset täyttävät oikeudellisesti sitovan välineen mukaiset ennaltaehkäisyvelvoitteet, antaisi merkittävää liikkumavaraa kansalliselle sopeutumiselle ja olisi johdonmukainen yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien YK:n ohjaavien periaatteiden yleisen soveltamisalan kanssa;

18. tähdentää, että oikeudellisesti sitovan välineen olisi katettava ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden ja jakamattomuuden mukaisesti monenlaisia kansainvälisiä välineitä, mukaan lukien muun muassa ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, kaikki keskeiset kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Kansainvälisen työjärjestön keskeiset yleissopimukset;

19. pitää valitettavana, että oikeudellisesti sitovan välineen viimeisimmästä luonnoksesta on poistettu useita viittauksia ympäristöön ja ilmastonmuutokseen; katsoo, että EU:n ja jäsenvaltioiden olisi ponnisteltava sen puolesta, että yritystoiminnan ympäristö- ja ilmastovaikutukset sisällytetään oikeudellisesti sitovan välineen soveltamisalaan;

20. korostaa, että oikeudellisesti sitovan välineen olisi tarjottava kunnianhimoinen, kattava, reagointikykyinen ja pakollinen kehys yhtiöiden tekemien ihmisoikeusloukkausten

ehkäisemiseksi; toteaa tässä yhteydessä, että se, että osapuolina oleville valtioille annettaisiin joustovaraa mukauttaa ennaltaehkäiseviä kehyksiään oikeusjärjestelmiinsä, olisi keskeinen tekijä sen varmistamisessa, että oikeudellisesti sitovaa välinettä noudatetaan laajasti;

21. kehottaa EU:ta ja jäsenvaltioita varmistamaan yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien YK:n ohjaavien periaatteiden määräysten mukaisesti, että oikeudellisesti sitovan välineen ennaltaehkäisevässä kehyksessä velvoitetaan yritystoimijat kiinnittämään erityistä huomiota toimintaansa konfliktialueilla tai miehitetyillä tai toiseen valtioon liitetyillä alueilla, joilla vakavien ihmisoikeusloukkausten riski on suurempi, muun muassa lisäämällä oikeudellisesti sitovan välineen soveltamisalaan viittauksia kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen, kansainväliseen rikosoikeuteen ja kansainväliseen tapaoikeuteen;

22. katsoo, että yritysten velvollisuus tehdä säännöllisiä ihmisoikeusvaikutusten arviointeja ennen toimintaa ja sen aikana sekä ottaa huomioon niiden henkilöiden tarpeet, joilla riski on suurempi, on erityisen tärkeä osa oikeudellisesti sitovan välineen ennaltaehkäisevää kehystä ja sen avulla muun muassa otetaan huomioon paitsi sukupuolinäkökulma myös haavoittuvassa asemassa tai syrjäytymisvaarassa olevia ryhmiä koskevat kysymykset;

23. kehottaa pitämään asianomaisia sidosryhmiä keskeisessä roolissa oikeudellisesti sitovassa välineessä, erityisesti velvoittamalla edistämään asiaankuuluvien sidosryhmien, kuten ammattiliittojen, kansalaisjärjestöjen, alkuperäiskansojen ja yhteisöperustaisten järjestöjen, sekä yksityisen sektorin aktiivista ja mielekästä osallistumista lainsäädännön, toimintapolitiikkojen ja muiden toimenpiteiden täytäntöönpanoon;

24. korostaa, että EU:n ja jäsenvaltioiden on tärkeää varmistaa, että oikeudellisesti sitovaan välineeseen sisältyy velvollisuus suojella ihmisoikeuksien puolustajien, ympäristönsuojelijoiden, toimittajien, työntekijöiden sekä alkuperäiskansojen ja muiden syrjäytyneiden ryhmien turvallisuutta, ja valtavirtaistaa näiden ryhmien huomioon ottaminen koko välineessä;

25. korostaa tarvetta varmistaa, että valtiot panevat täytäntöön lujia ja tehokkaita mutta kuitenkin käytännöllisiä valvontamekanismeja ja sääntöjen noudattamisen seurantamekanismeja; korostaa lisäksi tarvetta edellyttää yhtiöiltä ja osapuolina olevilta valtioilta säännöllistä ja perusteellista raportointia;

26. odottaa, että EU ja jäsenvaltiot edistävät oikeudellisesti sitovassa välineessä tiukkoja määräyksiä oikeussuojan saatavuudesta, myös oikeussuoja saatavuudesta valtion tasolla, yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien YK:n ohjaavien periaatteiden noudattamista koskevan sitoumuksensa mukaisesti;

27. korostaa, että uhrien ja oikeudenhaltijoiden oikeuksia koskevissa oikeudellisesti sitovan välineen määräyksissä on esitettävä selkeästi keinot, joilla varmistetaan oikeus oikeudenmukaiseen, riittävään, nopeaan, syrjimättömään, asianmukaiseen ja sukupuolisensitiiviseen oikeussuojan saatavuuteen, yksilölliseen tai kollektiiviseen vahinkojen korvaamiseen ja tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin sellaisten ihmisoikeusloukkausten osalta, joita yritykset aiheuttavat tai joihin ne myötävaikuttavat;

28. korostaa, että oikeudellisesti sitovassa välineessä olisi velvoitettava osapuolina olevat valtiot kehittämään kattava ja asianmukainen oikeudellisen vastuun järjestelmä, jossa otetaan huomioon oikeussuojakeinoja koskevat uhrien tarpeet ja joka on oikeassa suhteessa loukkausten vakavuuteen;

29. tähdentää, että oikeudellisesti sitovalla välineellä olisi puututtava käytännön esteisiin ja menettelyllisiin esteisiin, joita yritysten väärinkäytösten uhrit kohtaavat yrittäessään saada oikeutta;

30. pitää myönteisenä ehdotusta perustaa oikeudellisesti sitovan välineen yhteyteen kansainvälinen uhrien tukirahasto, josta annettaisiin oikeudellista ja rahallista apua uhreille, jotka pyrkivät käyttämään oikeussuojakeinoja;

°

° °

31. kehottaa puhemiestä välittämään tämän päätöslauselman neuvostolle, komissiolle, komission varapuheenjohtajalle / unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkealle edustajalle, YK:n ihmisoikeusneuvoston puheenjohtajalle ja avoimen hallitustenvälisen työryhmän puheenjohtajalle.

PERUSTELUT

Liikeyritykset ovat merkittäviä toimijoita talouden globalisaatiossa, finanssipalveluissa ja kansainvälisessä kaupassa, ja niiden edellytetään noudattavan kaikkia sovellettavia lakeja ja kansainvälisiä sopimuksia sekä kunnioittavan ihmisoikeuksia. Niillä voi olla haitallisia vaikutuksia ihmisoikeuksiin ja ympäristöön tai ne voivat edistää niitä tai olla suoraan yhteydessä niihin. Yhtiöillä voi kuitenkin olla myös merkittävä rooli ihmisoikeuksien, demokratian ja hyvän hallintotavan sekä ympäristönormien ja yritysten vastuun edistämisessä.

Yritysten väärinkäytösten uhreilla on monia ja päällekkäisiä esteitä oikeussuojakeinojen käytölle. Monikansallisten yhtiöiden ihmisoikeusloukkausten rankaisemattomuuteen ei useinkaan puututa, koska vankka ja kattava sääntelykehys puuttuu ja sääntely ei ole yhdenmukaista maailmanlaajuisella ja alueellisella tasolla.

EU on käynnistänyt viime vuosina useita lainsäädäntöaloitteita, joilla pyritään sääntelemään liiketoimintaa ihmisoikeuksien sekä ympäristöön ja ilmastoon liittyvien velvoitteisiin osalta. Näitä ovat esimerkiksi ehdotus direktiiviksi yritysten kestävää toimintaa koskevasta huolellisuusvelvoitteesta, ehdotus asetukseksi pakkotyöllä valmistettujen tuotteiden kieltämisestä sekä lukuisat alakohtaiset aloitteet, kuten metsäkatoa aiheuttamattomia tuotteita koskeva asetus, konfliktialueiden mineraaleja koskeva asetus ja kriittisiä raaka-aineita koskevat säädökset.

Useat EU:n jäsenvaltiot, kuten Ranska, Saksa ja Alankomaat, ovat hiljattain hyväksyneet huolellisuusvelvoitetta koskevaa sitovaa lainsäädäntöä ja useat muut jäsenvaltiot harkitsevat esimerkin seuraamista.

EU:n ulkopuolella on hyväksytty yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia sääntelyaloitteita, myös lainsäädäntöä, tai niistä keskustellaan parhaillaan esimerkiksi Australiassa, Brasiliassa, Yhdysvalloissa, Japanissa, Norjassa, Uudessa-Seelannissa, Kanadassa, Meksikossa, Etelä-Afrikassa, Ghanassa ja Sveitsissä, ja monet muut maat ovat laatineet yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevan kansallisen toimintasuunnitelman.

YK:n ihmisoikeusneuvosto hyväksyi YK:n tasolla 26. kesäkuuta 2014 päätöslauselman 26/9, jolla perustettiin avoin hallitustenvälinen työryhmä laatimaan oikeudellisesti sitova kansainvälinen väline, jolla säännellään kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön puitteissa monikansallisten yhtiöiden ja muiden liikeyritysten toimia.

Työryhmä on tähän mennessä järjestänyt kahdeksan istuntoa sekä useita alueellisia ja muita sidosryhmien kuulemisia. Sen puheenjohtaja jakoi heinäkuussa 2023 välineen päivitetyn luonnoksen ennen avoimen hallitustenvälisen työryhmän yhdeksättä kokousta, joka on määrä pitää 23.–27. lokakuuta 2023.

Avoimen hallitustenvälisen työryhmän työtä koskeva EU:n ja jäsenvaltioiden kanta on kehittynyt. Aluksi kaikki EU:n jäsenvaltiot, jotka olivat tuolloin YK:n ihmisoikeusneuvoston jäseniä, äänestivät oikeudellisesti sitovasta välineestä käytävien neuvottelujen käynnistämistä koskevaa päätöslauselmaa vastaan, ja neuvotteluvaltuutuksen puuttuessa EU:n edustaja on osallistunut ainoastaan tarkkailijana avoimen hallitustenvälisen työryhmän istuntoihin ja ottanut osaa vain yleisiin lausumiin.

Myöhemmin EU:n jäsenvaltioiden kanta on vähitellen kehittynyt, ja useat jäsenvaliot ovat osallistuneet aktiivisesti avoimen hallitustenvälisen työryhmän viimeisimpiin istuntoihin. Ranska ja Portugali ovat liittyneet puheenjohtajan tukiryhmään. Lisäksi neuvosto totesi

päätelmissään EU:n prioriteeteista ihmisoikeusfoorumeilla vuonna 2023 olevansa sitoutunut osallistumaan aktiivisesti YK:n keskusteluihin oikeudellisesti sitovasta välineestä ja ilmaisi olevansa valmis tekemään yhteistyötä avoimen hallitustenvälisen työryhmän puheenjohtajan ja puheenjohtajan tukiryhmän kanssa, jotta voidaan tutkia yhteisymmärrykseen perustuvaa välinettä, ”jolla voidaan tehokkaasti parantaa uhrien suojelua ja luoda maailmanlaajuisesti tasapuoliset toimintaedellytykset”.

Asianomaisten yhteisöjen, alkuperäiskansojen, ammattiliittojen, kansalaisyhteiskunnan jäsenten, tutkijoiden ja asiantuntijoiden keskuudessa ympäri maailmaa on herännyt merkittävää ja yhä suurempaa kiinnostusta ja odotuksia oikeudellisesti sitovaa välinettä koskevia YK:n tasolla käytäviä keskusteluja kohtaan.

Parlamentti on tukenut johdonmukaisesti oikeudellisesti sitovaa välinettä koskevia YK:n keskusteluja muun muassa useissa päätöslauselmissa. Oikeudellisesti sitovaa välinettä koskevien neuvottelujen tahdin kiihtyessä katsottiin, että viimeaikaisen kehityksen vuoksi on tärkeää korostaa parlamentin nykyistä kantaa sekä EU:n että YK:n tasolla ja todeta jälleen, että EU:n on hyväksyttävä kunnianhimoinen neuvotteluvaltuutus, jotta se voi osallistua määrätietoisesti keskusteluihin.